

Archiv pohádek, pověstí, obyčejů, starožitností
na Záhoří a Pobečví.

Časopis lidopisný. Vychází měsíčně v Týně u Lipníka.

Číslo za 4 halíře. — Poštou v Rakousko-Uhersku celoročně 1 kor.

ROČNÍK IV.

Únor 1908.

ČÍSLO 2.

O skleněném vrchu.

Král jeden měl tři syny. Dva žili marnotratně, jen zábavě na potulkách, ale nejmladší Ivan stále byl při otci, dohlížel na čeled, na konírny a hospodářství. Starší jím pohrdali, plísnilo, zle s ním zacházeli říkajíce, že je hloupý. Stalo se, že královský otec oslepl, hledal pomoci a sliboval velkou odměnu, kdo jej uzdraví. Po čase přibrala se do zámku stařenka, radila králi, aby si poslal pro vodu ze skleněného vrchu, touto si oči umyl, že prohlédne. Starší se ihned nabídli, že mu vody donesou. S radostí nad úslužnými syny vypravil je královsky na dalekou cestu s přáním, aby se šťastně vrátili. Rozloučivše se sjezdili mnoho krajů, spatřili roztodivných národů, měst a zámků, zkusili různé příhody, ale skleněného vrchu se nedoptali.

Jednou vedla je cesta dalekým lesem, na mýtině jedné spatřili zajíce, obá namířili lukem, aby ho usmrtili. Ten na ně volal: «Nestřílejte budu vám dobrý!» «Eh což!» — odpověděl starší, — «nač bys byl, leda na večeru!» Oba spustili, zajíce chybili a ten zmizel v houštině. Jedouce dál uhlédli srnce pásti se na palouku, ihned naň mířili, aby jej skolili. Ten na ně volal: «Nestřílejte, budu vám dobrý!» Oni ale nedbajíce na řeč jeho spustili. Šípy se zaryly do země a srnec uběhl. Sotva založili na luk nové střely běžel paloukem statný jelen. Obá hned naň mířili. Ten se zastavil řka: «Nestřílejte, budu vám dobrý!»

Bratři nedbajíce na to střelili, chybili se a jelen pomalu ušel do lesa. Tak jeli dál a dále, až po dlouhé době dojeli nedaleko skleněného vrchu do hospody mladé krásné čarodence, která nikdy nestárnouc zahubila už mnoho

lidu mladého. Bratři vjeli na dvůr, opatřili koně a poručili si jídla a pití. Po večeři bavili se rozpustile s hospodskou a když je to konečně unavilo, vyzvala je ku hře v karty. Obá radostně svolili, neboť byli vyhlášeni karbaníci. Hrálo se hrálo; z počátku vyhrávali, ale pak je štěstí opustilo, prohráli peníze, vše co měli na sobě a posléze i koně. Že neměli čím zaplatit, museli zůstat v ležení tak dlouho, až by se obral, kdo by dluh za ně splatil. Od té doby se říká: Mladý ležák, starý žebrák. —

Zatím starý král chřádl den ode dne více a více touhou po zraku. Ivan to soucitně pozoroval, bylo mu otce líto a nabídl se, že bratry vyhledá a vody ze skleněného vrchu donese. Král pravil na to: «Ó synu! Vody bys nedonesl, stratil bych v tobě oporu stáří. Buď u mne aspoň ty, když jsem dva starší pozbyl.» Ale Ivan naléhal prosbami a sliby brzkého návratu, až otec povolil s těžkým srdcem. Poručil pak Ivana opatřiti na cestu, jak se na královského syna patří. Ivan však osedlal svého koně zvláště mu milého, přivázał něco živnosti na sedlo a sám pustil se do světa širého. Po čase připutoval do hor dalekých. Tam se mu namanul znenadání zajíc, hned po něm mířil chtěje doplnit zásobu ztenčené již živnosti. Ten na něho k úžasu Ivana promluvil: «Ustaň! Budu ti dobrý.» On se dobrácky usmál a volal na zajíce: «Uteč jen, nebyl bych tě ani trefil.» Sotva zmizel, vyběhl z houštiny srnec, Ivan po něm mířil. «Nestřílej! — volal srnec — budu ti dobrý.» Ivan divě se té řeči vložil šíp do tůlce, luk přehodil na záda a chystal se na cestu, když tu před ním stojí krásný jelen. Ihned Ivan mířil naň kópím, aby jej proklál. Ten promluvil: «Ustaň, budu ti dobrý! Víš, že jedeš na skleněný vrch; až přijedeš do hospody pod vrchem, chraň se živého masa!» V té se jelen ztratil. Zamyšlen ubíral se Ivan cestou dále, až dojel k hospodě pod skleněným vrchem. Tam opatřil koně a poručil si oběda, ale bez masa a vína. Hospodská nemálo durdila se na hosta skrovného, nevrle jemu posloužila a noclehu odepřela. Ivan se z toho nermoutil, byla teplá noc a on u koníka svého si ve stáji odpočinul. Záhy z rána vybral se na skleněný vrch. Dostal se tam bez obtíže ke krásnému zámku úzkou pěšinkou. Celý vrch leskl se v ranním slunci, nebo byl jako ze skla ulitý a v zámku obtočeném skleněnými valy a příkopy hlubokými nenašel živé duše. Přes nádvoří vešel do zahrady a tam našel studánku plnou křišťálové vody. Té si nabral do baňky přivěšené na pásu. Pak zvědavě prohlížel celý zámek po chodbách a pokojích, až v posledním spatřil na loži dřímající překrásnou princeznu. Usedl a čekal až se probudí. Zatím slunce zašlo a Ivan marně čekal, až se spanilá dívka probudí. Ve vedlejším pokoji přespal noc v polospání, jako na strážu a ráno opět spatřil dívku ve spánku hlubokém. Tu jemu teprv napadlo, že to místo i s princeznou je začarované. Přistoupil k loži, políbil dívku na čelo, sňal jí z ruky prsten, zavěsil jej na hedvábnou šňůru na krk řka: Ó dívka spanilá, až uzdravím otce, vrátím se k tvému osvobození! To řka napsal na stole jméno své i vlast a odešel. Zamyšlen vrátil se touž cestou, stále měl na mysli spící princeznu přemýšleje, kterak by ji vysvobodil. Před hospodou došel zástup roztodivného lidu u velikém křiku a hádce a tu zvěděl, že se budou prodávat za otroky dva dlužníci, protože

nemají, čím by zaplatili. Jaké ale bylo jeho ustrnutí, když v těchto poznal své bratry schátralé. Právě vyvolávala se cena, lidé přihazovali, ale Ivan podal tak vysokou sumu peněz, že mu zůstali. Oznamil se jim a dal jim svobodu. Ti se radovali ze svobody, ale mrzelo je nemálo, že je hloupý Ivan osvobodil. Ihned vydali se na cestu k domovu. Bratři vyzvěděvše na Ivana jeho příhody, umluvili se tajně, že jej zahubí a vody sami donesou. Jednou dobrali se k hluboké studni, po odpočinku nic netušícího Ivana vhodili do ní a spěšně ujeli dál. Ivan dopadl na vodu, zachytil se rukama za čertovo peří (kaprád), které tam na stěnách bujelo a pohlížel, jak by se dostal ven. Naděje byla malá, neboť stěny byly kolmé a hladké. V této tísní objevili se na hoře zajíc, srnec a jelen, pohlížejíce na prince ve studni. Tu ozval se jelen řka: «Neříkal jsem ti, aby ses' chránil živého masa? Za tvou dobrotu ti pomůžeme!» Na to radili se zvířata a zajíc řekl: «Bratři, před chvílkou ohlodal jsem divoký chmel, má dlouhé výhony!» Srnec se ozval: «Nedaleko leží jedle vyvrácená.» Jelen pohledně na něho, přívětivě řekl: «Jedlu na parohách dovedu a převezím přes ohlubeň. Ty doneseš na parožkách chmel, který ti zajíc ukáže.» Jak se uradili, tak učinili. Netrvalo to dlouho a Ivan zachráněný poděkoval se zvířatům a bral se k domovu. Bratři jeho zatím cestou bavili se z peněz Ivana oloupených všude se zastavující, až přišli domu. Vody ze skleněného vrchu podali otci a ten sotva si oči umyl, byl zdrav a radoval se z nabytého zraku. Svolał přátely, vystrojil hostinu a pochválil své syny, že mu tak dobře posloužili. Tito Ivana pomluvili, že peníze rozmarnil špatným životem a někde bídne zahynul. Když byli hosté v nejlepší míře objevil se Ivan udřený, usuzovaný dlouhou cestou pěšky, hladný a žiznivý. Zahanbený otec velmi se rozhněval jeho zjevem a než se mohl Ivan ozvat, poručil myslivci svému jej vyvézt do hur, tam utratit, oči a jazyk přinést.

Myslivec měl prince v lásce, že býval ke každému dobrotivě přívětivý a v lese mu pravil: «Ó pane, byl jsi ke mě vždy dobrotivý, rozkaz královský na tobě nevykonám, když na vždy odejdeš z tohoto království.» Ivan rád slíbil a hned vybral se do světa neznámého chleba si zasloužit. Myslivec pak zabil psa a vyloupané oči a i vyříznutý jazyk ukázal králi, že rozkaz vykonal. Ivan odešel daleko za hranice a v jedné dědině vstoupil do služby k hospodáři pásti ovečky.

Tím, že v zámku na skleněném vrchu nabral vody a v poctivosti přenocoval, vysvobodil princeznu, která po uzdravení jeho otce hned procitla a celé království s ní zároveň jsou začarované hospodskou čarodějnici pod zámek. Ivana slyšela, kterak k ní přišel, u ní bděl, ráno prsten z ruky sňal a políbením na čelo se jí zasnoužil. Pohnout se však nemohla. Na stole přečetla jméno vysvoboditele i jeho domov a hned vypravila poselství ke královskému otci, aby syn jeho, který ho uzdravil vodou ze skleněného vrchu, k ní se vrátil a byl jí manželem. Král překvapen radostně poslal nejstaršího syna s výbavou prince přiměřenou s přáním štěstí a blaha v nové vlasti jeho. Po dlouhém putování dospěl tento na skleněný vrch, ale jak se zarazil, když jej mladá královna chladně přijala

uprostřed komonstva tázajíc se po prstenu a jeho chování po nabrání vody ze studánky divotvorné. Lhal. Ona poznávajíc v něm zlého člověka poručila jej vsaditi do žaláře hlubokého ve skalách. Na to vypravila druhé poselství ke králi, aby poslal jejího vysvoboditele a svého uzdravitele. Královský otec nemálo zarmoutil se, že ho nejstarší syn oklamal a vypravil druhého. Tomuto se vedlo jako staršimu. Byl vsazen do temného žaláře, neboť se zapletl do lžin. Vypravila nyní třetí poselství pro svého vysvoboditele pravého. Královský otec, když to ušel velmi se zarmoutil, že dobrého syna svého Ivana v prchlivém přenáhlení utratil. Zavolal myslivce tázaje se, kde byl prince utratil. Ten nevěda na čem je padl na tvář svou a prosil za odpuštění, že tak dobrému princovi nemohl ublížiti, krále tehdy oklamal a Ivana do světa propustil. Král radostně rozrušen vyslal ihned rychlé posly do všech končin světa hledat Ivana. Stalo se, že jeden z poslů našel Ivana jako ovčáka. Ten, jak bylo poručeno, oblekl jej do královských šatů, hospodáře bohatě odměnil, že princovi těžce zkoušenému popřál chleba a dovedl zpět k otci. Tento měl nevystihlou radost, když se vše vysvětlilo. Nikterak nermoutil se nad ztrátou neždárných synů starších a s nádherou královskou i bohatými dary vypravil Ivana na skleněnou horu. Ten šťastně se tam dobral a mladá královna po zvuku hlasu poznala svého vysvoboditele i po prstenu, který stále na krku nosil. Šťastna jsouc podala mu ruku k blaženému manželství.

Po svadbě navštívili spolu starého krále, který jim i své království odkázal a jejich pak potomci královali v obou.

Myslivecký mládenec.

V Paršovicích býval jeden myslivecký mládenec. U Klvaňů měli dceru a milé mládenec se do ní zamiloval. Dostal se potom do Těna, ale dolízal za ňo dál a nosil jí aj v zimě jahody. Dyž jedné za ňo přišel, ona šla a on s ňo špásoval a ona se pichla do prstu, až jí krýv tekla. Děvčica si chtěla tu krýv utřít, ale mládenec vytahl kósek papíru a povídá: «Počké neutíre, já si tě tó krvjó zapšu.» Ona se zasmíla a nemyslíla na nic. Potem se milé mládenec dostal daleko kdesi a bylo po lásce. Tu Klvaňovu si oblébil chlapík od vedléjšího Kučery a byla s teho svajba.

Po roku narodil se jim chlapec a dyž ležela v nedělách, šla ju matka navštívit. Přinda tam potká ve dveřích chlapa. Povídá dceři: «Marjánko, keho's tu měla?» — «Maměnko, žádnýho.» — «Ale měla's tu kehoši.» — «Ale žádné tu, maměnko, nebyl.» Matce to nedalo a na druhé deň vzala si do hrnka svěcené vody a v tu hodinu šla tam zas'. Oddělá kótnó plachtu a vize takovýho zubalu, jak držé haluz a nedělkú oháňá. Ona ho začne kropit svěcenó vodó a zastupovať mu cestu. «Co pré, ty satane, tady děláš?» Ale on nic a tam ten. Matka šla ke knězovi na porádu a ten jí radil, aby šli s dítětem do Holomóca k Jezuitom. Dyž tam přišli, tak kněz svázal matku a dítě a

jedného starýho kněza štóló a položili ich před oltář a jeden mladé kněz slóžil mšu svató. Po pozdvihováňó začal citýrovat čerta: «Satane, přijď, vem si tělo i duši.» Satan se přihnul a chtěl jich zdvihnúť, ale nemohl nima hnóť. «Hej, plecháču, povídá, dobře's jich svázal, zdá se mi, že bych unesl kostel aj s klášterem a s nima nemožu hnóť.» A začal knězovi vyčítat, že on taky není spravedlivé, že dyž byl študentem ukradl bělku. «Nech si sem ju ukradl, šak jsem ju potem poctivě zaplatil.» «Šak já vím, ale až za rok.» «Cedulku dé sem, neprávem's ju zebrał.» Ale čert nechtěl k oltáři přístópnoť, ale málo platný, musel ju položít na oltář a kněz ju přichlopi kalichem. Tu čert povídá: «Počké, do roka ti teho chlapca utopím v tvoji luži na zahradě.» — «Dobře, že si čert hlópe, tak's to řekl; ty nebudeš měť do chlapca žádné mocí.» Požehnali a pokropili chlapca svěcené vodó a od té doby měli pokoj. —

V Čechách u Domažlic býval pantáta mynář a ten uměl víc než chleba jest. Povím vám o něm ledajaký kósky.

Hry dětí na Záhoří a Pobečví.

13. Na zahradnicu.

Děvčátko stojí v kole, ostatní držice se za ruce pohybují se kolem něho zpívajice: «Hle, hle, kopřivinka», — jak by chtěla k nám chudinka; — každého by poškrábala, popálila. — Nic, nic kopřivinko, — jen si zůstaň tam!» — Při posledních slovech ruce spustí, kopřivinka vyjde z kola, kráčí okolo zadělávajíc si rukama obličej a zpívá zarmouceně: «Ach já tu nebudu, — já odtud pryč půjdu. — Ach, já tu nebudu, — já půjdu pryč. — Každý mně vyhýbá, — každý se vysmívá. — Ach, já tu nebudu, — já půjdu pryč.» — V Radotíně: «Zlá na mne nehoda, — každý mnou pohrdá, — každý se vyhýbá — kopřivince!» — Pak vkročí kopřivinka do kola, ruce se sepnou a všichni kráčeice zpívají: «Pojdte lístky břečťánové, — pojdte taky mezi nás, — bychom měli věnec krásný — potřebujem taky vás!» Tím se ukončí.

14. Na zloděje.

Několik chlapců volí mezi sebou. Jeden je pak hospodářem, druhý hlídačem, třetí psem a čtvrtý kohoutem. Ostatní jsou zloději a hledí hospodáři něco ukrást. Ten dělá, jako by spal i s hlídačem a psem. Jakmile kohout spozoruje krádež, zakokrhá, a nyní honí zloděje hospodář s hlídačem a psem. To se opakuje a mění si úlohy.

15. Na plátno.

Děvčátka a chlapci se do řady pochyťají za ruce roztažené. Jedno dítě je plátníkem, pochytané děti jsou plátnem a jiné je kupcem. Kupec postaví se před plátníkem a řekne: «Pane plátníku, máte plátno?» Plátník odpoví: «Máme! Vyberte si kolik chcete!» Kupec vybírá, plátník s kupcem smlouvá o cenu a pak na míru žádá o plátno. Plátník de pro nožice a zatím kupec ukradne kus plátna, t. j. odvede několik dětí stranou. Plátník kupci domlouvá a konečně se shodnou.

Galašovo mudrosloví.

(Pokračování.)

Vlídnost je krásná ctnost a blaží nešťastného a zarmouceného.

Trpělivý panuje nad hněvem, drží na uzdě jazyk, řídí mysl, zachovává pokoj a spravuje kázeň; tlumí divoké žádosti, potlačuje pýchu, dusí pokrytectví a brzdi moc bohatých; hojí malomyslnost chudých, střeží mravnost, čistotu a lásku manželskou; tiší ve štěstí, mírní v neštěstí, těší v nepřízni, pomáhá v pokušení a pronásledování.

Trpělivost činí člověka vlastním vladařem, je příčina všeho dobrého, veskeré moudrosti a přemoci nepřitele trpělivostí je největší vítězství. Čím kdo trpělivější, tím pokojnější.

Oči, oči, které se vždy po ženách točí! Lépe by vám svědčilo jméno: nebezpečné skály, nebo jak mnoho lidí v záhubu ženský zrak uvodí.

Adama, Samsona, Davida, Lota, Šalomouna ženské podmanily. Kdo ostane pevným?

Krapkem medu chytne se více much, než bečkou octa.

O klení.

Pán Ježíš řekl: »Kdo bližnímu řekne blázne, hoden bude soudu; kdo mu řekne zlořečený, hoden bude pekelného ohně«.

Lacedemonští klení: Kéž by's ustavičně stavěl! — Vše den ode dne odmládal! — Kéž by žena tvá zamilovala se do cizoložníka a posadila ti vysoké rohy! —

Římané: Aby's ustavičně putoval! — Aby kam přijdeš, ráději ti paty než obličej viděli a všecko zlé na cestu přáli! — Kéž by se tě nemoc neb morová rána chytla!

Israelité: Aby's měl z obou stran zlého souseda! — Kéž by tě po smrti zem nepřijala!

Israelité a Mohamedáni nechtějí býti křesany, že se u nás mnoho zlořečí a kleje; vzájemně proklíná a sv. svátostí k tomu zneužívají.

Kleje se na poli, v dědině, v kasárnách, hospodách, vše i sebe čertu poroučejí. Člověk jistý odnaučil se klení stále říkáje: »Kéž by mně a tebe Bůh napravil!«

Lidé žalují, že je svět falešný, nevděčný, plný zármutku, slzavé údolí — a nechtějí ho opustiti. — Věří, že nebe je místo blaha věčného. Modlíce se: »Přijď království tvé« — nikoliv srdcem. Každý žádá ještě zde býti.

Moudrosti neuč se od blázna, pravdu od lháře, spornosti od marnotratníka, čistoty od chlípíka. Kdo svatě živ je, utíkej před rouhačem. Kdo bližního miluje, nestrpí, aby se v jeho přítomnosti pomlouval.

Moudrosti hledej u moudrých, pravdu u pravdomluvných, spornosti u hospodárných, čistotě od nevinných, pilnosti od pracovitých, zbožnosti od bohabojných, lásky k bližnímu od laskavých. S kým kdo zachází, od toho natáhne mravné smýšlení.

Na pcháči nehledej fiků a na bodláku hrozná. Čím srdce plno, tím jazykem přetéká. Chlípné srdce o chlípnostech rozpráví a na nejnevinějších potupy hledá. Kdo se titěrností zabývá, neschopen je k věcem přísným a vážným. Se zarmouceným buď zarmoucen a nebolí jej více než obveselovati jej žerty z nepochopení bolesti.

Neboř dřívě nic, nežli jsi jistý, že něco lepšího vystavíš. Cokoliv stavíš, buduj, jak by to věčně trvati mělo.

Nevypáječuj, leč u veliké potřebě. Dluhy jsou ctnostnému srdci těžké a mrzuté břemeno.

Galaš žaluje s Isokratem o zlu své doby, že je: Kněžstvo bez vážnosti, radní bez moudrosti, soudce bez spravedlnosti, měšťané bez poslušnosti, mládež bez úctivosti, ženské bez stydlivosti a obecný lid bez zbožnosti.

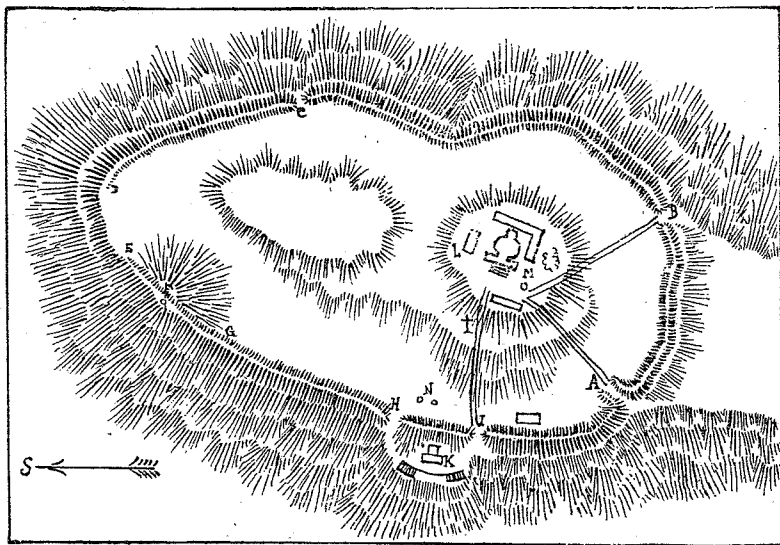
(Pokračování.)

DROBNÉ ZPRÁVY.

Hradisko Hostýnské.

V pravěku stálo na Hostýně staroslovanské dřevěné město. Takové město zváno až do 12. století u nás »hrad«. Na kopci jsou po dnes kolem celého temene valy a proti Rusavě nad to ještě příkopem obvarované. Celý val pěkně je zachovalý, jak na přiložené mapce naznačeno, našpaný z hlíny a kamení národní robotou v pravěku, tak zv. hradozděním, v délce 2000 metrů. Od Slavkova byla ve valu široká brána, chráněna dvěma věžmi; od Chvalčova pak byla druhá tak zv. »železná brána (C)«. Touto byl přístup

na Hostýně od jakživa velmi snadný, proto na protější kopci zřízena tvrz «Obřany», která v novější době dala jméno panství Bystřickému. Na hradisku nalezeny často věci pro domácnost, jako: přesleny, žernov obilní

a j. Dne 12. srpna 1907 našel jsem pravěké pohřebiště pod Hostýněm v lese Ochozi u Bilavska, skupinu 21. mohyl z hlíny nasypaných, podobných ve všem prozkoumaným u Pavlovic v Páleníně, u Bezuchova, Týna a Soběchleb, Němčic a Kelče. Největší má průměr 16 m, výšku 2.5 m. Ostatní 12 m průměr a 1.6 m výšky. Bylo tedy před 2000 léty na Hostýně město = hrad v mladší době kamené. Sv. Cyrill a Method konali tu asi r. 864 misie a posvětili studánku ke křtu. Lid ji říká: **svatá voda (K)**.

Hradisko u Hlinska.

Proti lázním u Lipníka nad Podhůrou je osamocený kopec vyčnívající z výsočiny Záhořské jménem Hradisko. Pod ním rodinou p. Jos. Zbrůže měšťana v Lipníku nalezen kamenný palcát v podobě oloupaného pomeranče; na «Nivě» za ním kamenný obůch a na hradisku při kučování pně kamená koule z praku a jiná u Hlinska při stavbě silnice. Hradisko souvisící se Záhořím úzkým sedlem, k němuž vedou pravěké cesty ve skalách vytlučené, z jedné strany «Bednovaná» a od Týna «Kamínka». Zde bývali praotcové Hlinska. Za dědinou na planině k Sušicím nalezeno kamené kopí. V neveliké hloubce jsou skály na tom místě a v době geologického pravěku, dokud Pobečví pokryto bylo mořem, přijel sem a tu na skalách se zastavil ledovec ze severu Evropy. Po roztátí rozložil velké množství pazourkových valounů. Na polích lze jich mnoho sesbírat. Hradisko bylo přední stráž Záhoří.

Dp. P. Karel Loníček, nyní ve Stříteži, slíbil věnovati po stránce starožitností svou pozornost museu městu Hranic.